

aquí]

GUIA DOCENT DE CENTRES ISEACV
GUÍA DOCENTE DE CENTROS ISEACV

Curs / Curso
2022 / 2023

1 Dades d'identificació de l'assignatura <i>Datos de identificación de la asignatura</i>					
Nom de l'assignatura <i>Nombre de la asignatura</i>	IL·LUMINACIÓ ESCÈNICA <i>ILUMINACIÓN ESCÉNICA</i>				
Crèdits ECTS <i>Créditos ECTS</i>	3	Curs <i>Curso</i>	2n <i>2º</i>	Semestre <i>Semestre</i>	2n <i>2º</i>
Tipus de formació <i>Tipo de formación</i>	Específica <i>Específica</i>	Idioma/es en que s'imparteix l'assignatura <i>Idioma/s en que se imparte la asignatura</i>			Cast/Valen <i>Cast/Valen</i>
Matèria <i>Materia</i>	Il·luminació/ <i>Iluminación</i>				
Títol Superior <i>Título Superior</i>	Grau Superior d'Art Dramàtic <i>Grado Superior de Arte Dramático</i>				
Especialitat <i>Especialidad</i>	Escenografia <i>Escenografía</i>				
Centre <i>Centro</i>	Escola Superior d'Art Dramàtic de València <i>Escuela Superior de Arte Dramático de Valencia</i>				
Departament <i>Departamento</i>	Direcció Escènica i Escenografia <i>Dirección Escénica y Escenografía</i>				
Professorat <i>Profesorado</i>	Josep Vicent Asensi Calvet				
e-mail <i>e-mail</i>	j.asensicalvet@iseacv.gva.es				

1.1 Objectius generals i contribució de l'assignatura al perfil professional de la titulació <i>Objetivos generales y contribución de la asignatura al perfil profesional de la titulación</i>
<p>Coneixement i aplicació dels sistemes d'il·luminació, aparells de llum, tipus de focus i llums. Sistemes de regulació i taules de llums. Sistemes de simulació per ordinador. Diversos protocols de comunicació. DMX, Ethernet.</p> <p><i>Conocimiento y aplicación de los sistemas de iluminación, aparatos de luz, tipos de foco y luces. Sistemas de regulación y mesas de luces. Sistemas de simulación por ordenador. Distintos protocolos de comunicación. DMX, Ethernet.</i></p>

aquí]

1.2 Coneixements previs *Conocimientos previos*

Requisits previs, mínims o necessaris per a cursar l'assignatura. Coneixements recomanats i/o relació amb altres assignatures de la mateixa titulació
Requisitos previos, mínimos o necesarios para cursar la asignatura. Conocimientos recomendados y/o relación con otras asignaturas de la misma titulación

*Esta asignatura no te cap prelación.
Esta asignatura no tiene ninguna prelación.*

2 Competències de l'assignatura *Competencias de la asignatura*

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES:

CE3. Planificar i fer el seguiment del procés de realització de la creació, aplicant la metodologia de treball pertinent.

COMPETÈNCIES GENERALS:

CG3. Potenciar la consciència crítica, aplicant una visió constructiva al treball propi i dels altres., desenvolupant una ètica professional que establisca una relació adequada entre els mitjans que utilitza i els fins que persegueix.

CG4. Comunicar mostrant la capacitat suficient de negociació i organització del treball en grup, la integració en contextos culturals diversos i l'ús de noves tecnologies.

COMPETÈNCIES TRANSVERSALS

CT10. Liderar i gestionar grups de treball.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS:

CE3. Planificar y realizar el seguimiento del proceso de realización de la creación, aplicando la metodología de trabajo pertinente.

COMPETENCIAS GENERALES:

CG3. Potenciar la conciencia crítica, aplicando una visión constructiva al trabajo propio y de los demás., desarrollando una ética profesional que establezca una relación adecuada entre los medios que utiliza y los fines que persigue.

CG4. Comunicar mostrando la suficiente capacidad de negociación y organización del trabajo en grupo, la integración en contextos culturales diversos y el uso de nuevas tecnologías.

COMPETENCIAS TRANSVERSALES

CT10. Liderar y gestionar grupos de trabajo.

aquí]

3 Resultats d'aprenentatge <i>Resultados de aprendizaje</i>	
RESULTATS D'APRENENTATGE <i>RESULTADOS DE APRENDIZAJE</i>	COMPETÈNCIES RELACIONADES <i>COMPETENCIAS RELACIONADAS</i>
R.1. Desenvolupar les capacitats i coneixements necessaris d'un procés d'anàlisi d'un ambient lumínic.	CG3, CG4
R.2. Coneixer i operar els distints tipus d'aparells d'il·luminació així com la tecnolgia emprada per al seu control i regulació.	CT10, CG4
R.3. Coneixer amb detall i exactitud el sistema i procés de muntatge i control de les llums en un teatre o sala.	CT10, CG4, CE3
R.4. Obrir-se al descobriment creatiu, qüestionant les pròpies certeses, escoltant de forma activa les idees alienes i desenvolupant un esperit crític i d'aprenentatge permanent.	CG3, CG4
<i>R.1. Desarrollar las capacidades i conocimientos necesarios de un proceso de análisis de un ambiente lumínico.</i>	CG3, CG4
<i>R.2. Conocer en detalle los diferentes elementos técnicos involucrados en un diseño de iluminación.</i>	CT10, CG4, CE3
<i>R.3. Desarrollar las diferentes etapas de la ideación creación de una propuesta lumínica. Estructurando todo un proceso creativo y ajustándose a una planificación temporal.</i>	CT10, CG4, CE3
<i>R.4. Abrirse al descubrimiento creativo, cuestionando las propias certezas, escuchando de forma activa las ideas ajenas y desarrollando un espíritu crítico y de aprendizaje permanente.</i>	CG3, CG4

4 Continguts de l'assignatura i organització temporal de l'aprenentatge <i>Contenidos de la asignatura y organización temporal del aprendizaje</i>	
Descripció per blocs de contingut, unitats didàctiques, temes, ... <i>Descripción por bloques de contenido, unidades didácticas, temas, ...</i>	Planificació temporal <i>Planificación temporal</i>

aquí]

<p>BLOCS DE CONTINGUTS:</p> <p>BLOC I. LA LLUM.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Estudi de la llum i de la seua naturalesa. 2. La visió humana. Fisiologia bàsica. 3. Propietats controlables de la llum. 4. Magnituds i unitats. 5. Teoria del Color. (Les seues famílies). <p>BLOC II. EQUIPS D'IL·LUMINACIÓ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Làmpares 2. Projectors convencionals. 3. Projectors Led. 4. Projectors mòvils. 5. Equips de regulació. 6. Taula/Ordinador de control. 7. Protocol DMX i xarxes Ethernet. <p>BLOC III. ESTRUCTURA TÈCNICA D'UN TEATRE.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Estructures d'un teatre. 2. Distribució de senyals. 3. Tipus de suports per a la il·luminació. 4. Emplaçaments dels aparells. 5. Direccions bàsiques de la llum. <p>BLOC IV. TÈCNIQUES D'IL·LUMINACIÓ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Objectius de la il·luminació. 2. Anàlisi bàsic de l'espectacle. 3. Filtres de color. 5. Planòls d'il·luminació. 6. Fulles màgiques 7. Enfocament de les lluminàries. <p>BLOQUE I. LA LUZ.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Estudio de la luz y su naturaleza. 2. La visión humana. Fisiología básica. 3. Propiedades controlables de la luz. 4. Magnitudes y unidades. 5. Teoría del Color. (Sus familias). <p>BLOC II. EQUIPOS DE ILUMINACIÓN.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lámparas 2. Projectores convencionales. 	<p>Gener/Febrer</p> <p>Març/Abril</p> <p>Abril/Maig</p> <p>Maig/Juny</p> <p>Enero/Febrero</p> <p>Marzo/Abril</p>
--	--

aquí]

<p>3. <i>Proyectores Led.</i> 4. <i>Proyectors móviles.</i> 5. <i>Equipos de regulación.</i> 6. <i>Mesa/Ordenador de control.</i> 7. <i>Protocolo DMX y redes Ethernet.</i></p>	
<p>BLOC III. ESTRUCTURA TÉCNICA DE UN TEATRO.</p>	<p>Abril/Mayo</p>
<p>1. <i>Estructuras de un teatro.</i> 2. <i>Distribución de señales.</i> 3. <i>Tipos de soportes para la iluminación.</i> 4. <i>Emplazamiento de los equipos.</i> 5. <i>Direcciones básicas de la luz.</i></p>	
<p>BLOC IV. TECNICAS DE ILUMINACIÓN.</p>	<p>Mayo/Junio</p>
<p>1. <i>Objetivos de la iluminación.</i> 2. <i>Análisis básico del espectáculo.</i> 3. <i>Filtros de color.</i> 5. <i>Planos de iluminación.</i> 6. <i>Hojas mágicas.</i> 7. <i>Enfoque de las luminarias.</i></p>	

<p>5 Activitats formatives <i>Actividades formativas</i></p>			
<p>5.1 Activitats de treball presencials <i>Actividades de trabajo presenciales</i></p>			
<p>ACTIVITATS <i>ACTIVIDADES</i></p>	<p>Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i></p>	<p>Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i></p>	<p>Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i></p>
<p>Classes teòriques/<i>Clases teóricas</i></p>	<p>Exposició de continguts per part del professor o en seminaris, anàlisi de les competències, explicació i demostració de capacitats, habilitats i coneixements en l'aula. <i>Exposición de contenidos por parte del profesor o en seminarios, análisis de competencias, explicación y demostración de capacidades, habilidades y conocimientos en el aula.</i></p>	<p>R1, R2, R3,R4</p>	<p>23</p>
<p>Classes pràctiques/<i>Clases prácticas</i></p>	<p>Sesions de treball grupal en grups supervisats pel professor. Estudi de casos, projectes, tallers, problemes, estudis de camp, aula d'informàtica, laboratori, visites a exposicions, concerts, representacions, audicions,..., reserca de dades, biblioteques, en internet, ec. Construcció significativa del coneixement a través de la interacció i activitat de l'alumne. <i>Sesiones de trabajo grupal en grupos supervisadas por el profesor. Estudio de casos, proyectos, talleres, problemas, estudio de campo, aula de informática, laboratorio, visitas a exposiciones/conciertos/ representaciones/audiciones..., búsqueda de datos, bibliotecas, en Internet, etc.</i></p>	<p>R1,R2, R3, R4</p>	<p>20</p>

aquí]

	<i>Construcción significativa del conocimiento a través de la interacción y actividad del alumno.</i>		
Tutoria <i>Tutoría</i>	Atenció personalitzada i en grup reduït. Període d'instrucció i/o orientació realitzat per un tutor/a amb l'objectiu de revisar i discutir els materials i temes presentats en les classes, seminaris, tallers, lectures, realització de treballs, projectes, etc. <i>Atención personalizada y en pequeño grupo. Periodo de instrucción y/o orientación realizado por un tutor/a con el objetivo de revisar y discutir los materiales y temas presentados en las clases, seminarios, talleres, lecturas, realización de trabajos, proyectos, etc.</i>		
Avaluació <i>Evaluación</i>	Conjunt de proves (audicions, orals i/o escrites) emprades en l'avaluació inicial, formativa o additiva de l'alumne. <i>Conjunto de pruebas (audiciones, orales y/o escritas) empleadas en la evaluación inicial, formativa o aditiva del alumno.</i>		2
SUBTOTAL			45

5.2 Activitats de treball autònom <i>Actividades de trabajo autónomo</i>			
ACTIVITATS <i>ACTIVIDADES</i>	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i>	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i>	Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i>
Treball autònom <i>Trabajo autónomo</i>	Estudi de l'alumne/a: preparació i pràctica individual de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Estudio del alumno/a: preparación y práctica individual de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias,... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>	R1, R2, R3, R4	15
Estudi pràctic <i>Estudio práctico</i>	Preparació en grup de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Preparación en grupo de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias,... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>	R1, R2, R3, R4	10

aquí]

Activitats complementàries <i>Actividades complementarias</i>	Preparació i assistència a activitats complementàries com tallers, exposicions, concerts, representacions, congressos, conferències,...	R1, R2, R3,R4	5
SUBTOTAL			30
TOTAL			75

6 Sistema d'avaluació i qualificació

Sistema de evaluación y calificación

6.1 Instruments d'avaluació

Instrumentos de evaluación

INSTRUMENT D'AVALUACIÓ <i>INSTRUMENTO DE EVALUACIÓN</i>	Resultats d'Aprenentatge avaluats <i>Resultados de Aprendizaje evaluados</i>	Percentatge atorgat (%) <i>Porcentaje otorgado (%)</i>
<p>AVALUACIÓ CONTINUA: La nota global de l'assignatura serà la suma de:</p> <ol style="list-style-type: none"> Exàmen teòric dels continguts (del bloc 1 – 4) Realització i exposició de pràctiques al llarg del període. Observació directa del professorat. Autoavaluació de l'alumne. <p><i>La nota global de la asignatura será la suma de:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Examen teórico de los contenidos (del bloque 1 al 4).</i> <i>Realización y exposición de prácticas a lo largo del periodo.</i> <i>Observación directa del profesorado.</i> <i>Autoevaluación del alumno</i> 	<p>R.1. a R.4.</p> <p>R.1 a R.4.</p> <p>R.1 a R.4.</p> <p>R.1 a R.4.</p>	<p>40%</p> <p>40%</p> <p>15%</p> <p>5%</p>
<p>AVALUACIÓ CONTINUA: La nota global de l'assignatura serà la suma de:</p> <ol style="list-style-type: none"> Exàmen teòric dels continguts (del bloc 1 – 4) Realització i exposició de pràctiques al llarg del període. Observació directa del professorat. Autoavaluació de l'alumne. <p><i>La nota global de la asignatura será la suma de:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Examen teórico de los contenidos (del bloque 1 al 4).</i> <i>Realización y exposición de prácticas a lo largo del periodo.</i> <i>Observación directa del profesorado.</i> <i>Autoevaluación del alumno</i> 	<p>R.1. a R.4</p> <p>R.1. a R.4.</p> <p>R.1. a R.4.</p> <p>R.1. a R.4.</p>	<p>40%</p> <p>40%</p> <p>15%</p> <p>5%</p>

aquí]

<p>1a CONVOCATÒRIA SENSE AVALUACIÓ CONTINUA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Exàmen teòric dels continguts exposats al llarg de l'assignatura (del bloc 1 - 4) 2. Realització i exposició de 3 pràctiques <p>Els continguts a treballar seran lliurats pel professorat amb antel·lació suficient a la data d'examen. La nota global de l'assignatura serà la suma de les notes parcials dels instruments d'avaluació. S'han de presentar tots els instruments per tal de poder ser avaluat.</p> <p>1a CONVOCATORIA SIN EVALUACIÓN CONTINUA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Examen teórico de los contenidos expuestos a lo largo de la asignatura (del bloque 1 - 4). 2. Realización y exposición de 3 prácticas. <p><i>Los contenidos a trabajar serán facilitados por el profesorado con antelación suficiente a la fecha del exámen. La nota global de la asignatura será la suma de las notas parciales de los instrumentos de evaluación. Se han de presentar todos los instrumentos para poder ser evaluados.</i></p>	<p><i>R.1. a R.4.</i></p> <p><i>R.1. a R.4.</i></p> <p><i>R.1. a R.4</i></p> <p><i>R.1. a R.4</i></p>	<p>60%</p> <p>40%</p> <p>60%</p> <p>40%</p>
--	---	---

6.2 Criteris d'avaluació i dates d'entrega

Criterios de evaluación y fechas de entrega

Cada matrícula comporta dues convocatòries d'avaluació, primera i segona (excepte per als casos en els quals ja s'hagen consumit prèviament tres convocatòries). Per tant, cada alumne/a de primera matrícula té opció a dues convocatòries en cada assignatura. En el cas que l'estudiant supere el 20% de faltes d'assistència sobre el total de les hores lectives presencials de

aquí]

l'assignatura, i aquestes no estiguen justificades documentalment per malaltia o una alta causa legal, perdrà el dret a l'avaluació continua i no podrà suspendre automàticament la primera convocatòria. És a dir, podrà presentar-se a la primera i segona convocatòria però no li contaria cap nota dels treballs desenvolupats durant el semestre en el procés d'avaluació contínua (notes parcials de treballs realitzats al voltant de les diferents unitats didàctiques).

El "No qualificat/da" és un no aprovat sense nota numèrica, que s'aplicarà quan el professorat manque d'elements de valoració per a establir criteris de qualificació i consumeix convocatòria.

El "No presentat/da" es considerarà una condició, sempre entesa com a excepcional, i no una qualificació. Per tant, la valoració d'aquesta condició estarà sotmesa a la consideració de la direcció del centre, una vegada estudiada la documentació que acredite i al·legue les circumstàncies per causes objectives degudament justificades, com ara malaltia greu o qualsevol alta causa de força major. Es considera que la condició de "No presentat/da" en l'acta no consumeix convocatòria.

CRITERIS D'AVAUACIÓ:

- Assolir els continguts exposats en cada bloc tant a nivell conceptual (teòrics) com procedimentals (pràctics)
- A nivell actitudinal, es valorarà:
 - Assistència
 - L'actitud cap a l'assignatura i els companys (responsable, col·laboradora, respectuosa, solidària...)
 - Disposició de joc i risc en les propostes
 - Capacitat de formalització i expressió de les idees
 - Coherència, rigor i atenció als detalls
 - Escolta activa durant el treball personal i el dels companys
 - Capacitat d'anàlisi, rectificació i millora durant el procés d'aprenentatge
 - Reflexió crítica envers el propi treball
 - Compliment dels terminis de lliurament

DATES DE LLIURAMENT:

L'AVAUACIÓ CONTINUA,

- Instruments 1 i 4: Del 29 de maig al 9 de juny en la data que estableixca el centre.
- Instruments 2 i 3, es concretarà al llarg del semestre.

1A. CONVOCATÒRIA (SENSE AVAUACIÓ CONTINUA)

- Instruments 1 i 2: Del 29 de maig al 9 de juny. La publicació de la data d'examen es publicarà amb l'antel·lació suficient pel centre.

Cada matrícula comporta dos convocatorias de evaluación, primera y segunda (excepto para los casos en los que se haya consumido previamente tres convocatorias). Por tanto, cada alumno/a de primera matrícula tiene la opción a dos convocatorias en cada asignatura. En el caso de que el estudiante supere el 20% de faltas de asistencia sobre el total de las horas lectivas presenciales

aquí]

de la asignatura, y estas no están justificadas documentalmente por enfermedad o alguna otra causa legal, perderá el derecho a la evaluación continua y no podrá suspender automáticamente la primera convocatoria. Es decir, podrá presentarse a la primera y segunda convocatoria, pero no le contará ninguna nota de los trabajos desarrollados durante el semestre en el proceso de evaluación continua (notas parciales de trabajos realizados sobre las distintas unidades didácticas).

El "No calificado/a", es un no aprobado sin nota numérica, que se aplicará cuando el profesorado carezca de elementos de valoración para establecer criterios de calificación, consumiendo convocatoria.

El "No presentado/a" se considerará una condición, siempre entendida como excepcional, y no una calificación. Por lo tanto, la valoración de esta condición estará sometida a la consideración de la dirección del centro, una vez estudiada la documentación que acredite y alegue las circunstancias por causas objetivas debidamente justificadas, tales como enfermedad grave o cualquier otra causa de fuerza mayor. Se considera que la condición de "no presentado/a" en el acta no consume convocatoria.

CRITERIOS DE EVALUACIÓN:

Alcanzar los contenidos expuestos en cada bloque tanto a nivel conceptual (teóricos), como procedimentales (prácticos), además de los que se incluyen a continuación (actitudinales):

- *Comprensión y aplicación de los conceptos de la materia.*
 - *Uso correcto y adecuado de la terminología específica.*
 - *La actitud hacia la asignatura y los compañeros (responsable, colaboradora, respetuosa, solidaria...)*
 - *Disposición de juego y riesgo en las propuestas.*
 - *Originalidad y precisión en el desarrollo del trabajo práctico.*
 - *Capacidad de formalización y expresión de las ideas a nivel oral y escrito.*
 - *Coherencia, rigor y corrección en la redacción de los trabajos y el diario.*
 - *Escucha activa durante el trabajo personal y el de los compañeros/as.*
 - *Escucha y participación en las puestas en común.*
 - *Capacidad de análisis, rectificación y mejora durante el proceso de aprendizaje.*
- Reflexión crítica hacia el propio trabajo.*
- *Cumplimiento de los plazos de entrega*

FECHAS DE ENTREGA:

LA EVALUACIÓN CONTINUA:

- *Instrumentos 1 y 4: Del 29 de mayo al 9 de junio en la fecha que establezca el centro.*
- *Instrumentos 2 y 3, se concretará a lo largo del semestre.*

1A. CONVOCATORIA (SIN EVALUACIÓN CONTINUA)

- *Instrumentos 1 y 2: Del 29 de mayo al 9 de junio. La publicación de la fecha de examense publicará con antelación suficiente por el centro.*



aquí]

Sistemes de recuperació

6.3 *Sistemas de recuperación*

Per a l'alumnat que ha suspès o no ha seguit el desenvolupament normal de les classes – criteris i dates d'entrega)
Para el alumnado que ha suspendido o no ha seguido el desarrollo normal de las clases – criterios y fechas de entrega)

2a CONVOCATÒRIA:

- 1. Exàmen teòric dels continguts exposats al llarg de l'assignatura (del bloc 1 – 4)
60%**
- 2. Realització i exposició de 3 pràctiques
40%**

La nota global de l'assignatura serà la suma de les notes parcials dels instruments d'avaluació. S'han de presentar tots els instruments per tal de poder ser avaluat.

Els continguts a treballar seran lliurats pel professorat amb antel·lació suficient a la data d'examen. La publicació de la data d'examen es publicarà amb l'antel·lació suficient pel centre.

Els criteris d'avaluació seran els mateixos que en la 1a. Convocatòria.

2a CONVOCATORIA:

- 1. Examenteórico de los contenidos expuestos a lo largo de la asignatura (del bloque 1 – 4).
60%**
- 2. Realización y exposición de 3 prácticas. (El contenido a desarrollar en las prácticas será facilitado por el profesor con antelación suficiente.)
40%**

La nota global de la asignatura será la suma de notas parciales de los instrumentos de evaluación. Se deben presentar todos los instrumentos para poder ser evaluado.

Los contenidos a trabajar serán entregados por el profesorado con antelación suficiente a la fecha de examen. La publicación de la fecha de examen se publicará con la suficiente antelación por el centro.

Los criterios de evaluación serán los mismos que en la 1a. Convocatoria.

7 Bibliografia *Bibliografía*

[



iseaCV

esad
valència



escola
superior
d'art dramàtic

aquí]

A.A.V.V (2017). *La luz, melodía del arte escénico*. Madrid: Instituto Nacional de las Artes Escénicas.

MORENO, J.C. i LINARES, C. (1999-2001-2002). *Cuadernos de técnicas escénicas*. Ciudad Real: Ñaque.

SIRLIN, E. (2006). *La luz en el teatro, manual de iluminación*. Buenos Aires: Atuel.